

A szabadságharc után az első badványt 1860-ban készítették el, aláírta Simai Salamon is. Újabb felirat készült 1863-ban, amelynek egyik szereksztője: ifj. Simai Tódor volt. Simai Gergely 1863-ban a jelenlegi főpapi igazgatás mostohaságával és sikertelenségével indokolja az örmény püspökség helyreállításának szükségességét. Javasolja, hogy terjesszessék fel királyunkhoz indokolt folyamodvány az erdélyi örmény püspökség visszaállítása iránt és a kéréshez való csatlakozásra felhívta a másik három erdélyi örmény plébániát is.

Az örmény egyházi közösségeknek a kérelmét támogató és ahhoz csatlakozó válasziratai igen erős örmény nemzeti öntudatot tárnak elének.

Erzsébetváros így írt: Ezen külön egyház tartotta fenn az örmény nyelvet az ősi honból századok előtt kivándorolt eleinknél is... Az örmény plébániák területéről kiköltözött örmények latin papok joghatósága alá esnek... jelenleg is annyi örmény van a latinok alatt, mint az örmény papok alatt. Így folytatva az örmény ritus kitöröltetik és a latinba olvasztatik.

Folytatás a következő számban

<><><><><>

Fogyó kiváltó Boldogasszony: "Patrona Armenorum"

A Fővárosi Örmény Klubban 1997 szeptember 18.-án elhangzott előadás.

13 "Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis."

(Ju 15,13)

Mit jelentenek ezek az evangéliumi szavak : az életemet is feláldozni, odaadni valaki másért .... egy idegenért .... nem mérlegelve, vajon megérdemli-e ?.. Ha a szülő odaadja a gyermekének pl. a saját fél veséjét, hogy megmentse őt, azt természetesnek tartjuk. De egy idegenért ? Hiszen csak egy életem van !

Mások is, sokan és sokszor a történelem során elgondolkodtak már ugyanezek az evangéliumi sorokon:

"Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért."

75 évvel ezelőtt történt....

Az első világháború után Erdélyből nagy számban áttelepült örmény szertartású katolikusok számára 1922-ben megalakult a budapesti Örmény Katolikus Egyházközség. Az első lelkipásztorok a velencei mechitaristák. 1934-ben a bécsi mechitaristák veszik át a magyarországi örmény katolikusok lelki gondozását az esztergomi érsek főpásztori joghatósága alatt. Az istentiszteleteket a budapesti Bazilika Sz. Lipót kápolnájában tartják. 1947-ben a bíboros főpásztor szervezi újjá az örmény lelkészséget. 1949-ben a Budapest, V., Semmelweis u. 9. II. emeletre költözik a lelkészség kápolnájával együtt. 1974. májusában a lelkészség átteszi székhelyét a tulajdonába került Budapest, XI., Or-

lay u. 6. szám alatti háromszintes épületbe. A magyarországi örmények Orlay utcai kápolnájának patrónája "Fogolykiváltó Boldogasszony", ünnepe szeptember 24. A templom másik védőszentje Világosító Szt. Gergely, az örmények apostola, akinek a nevéhez fűződik az örmények keresztény hitre térítése Kr. u. 301-ben.

Ez utóbbi nem szorul bővebb magyarázatra, de jóval kevésbé ismert a Fogolykiváltó Boldogasszony tisztelete nálunk, az örmények körében.

A "Fogolykiváltó Boldogasszony" tisztelete egészen a XII.-XIII. század fordulójára nyúlik vissza, a keresztes hadjáratok korába. A harmadik keresztes hadjárat teljes eredménytelensége, Barbarossa Frigyes császár halála (1190), II. Fülöp Ágost francia és Oroszlánszívű Richárd angol király vetélkedése nem tudta Jeruzsálemet Szaladdin szultán kezéből visszaszerezni, a fogságba esett keresztes lovagokra pedig szörnyű rabszolgaság várt. Mindez felébresztette a keresztény nyugat lelkiismeretét, s a válságba jutott keresztes háborúk eszméje helyett a nyugati kereszténység figyelme az iszlám fogságban sínylődő keresztény foglyok kiváltása felé fordult. Rövid egymásutánban két olyan szerzetes- és lovagrend alakult, amely fő feladatának a foglyok kiváltását tekintette. Ilyenek voltak az 1198-ban III. Ince pápa által jóváhagyott "trinitárius" és az 1235-ben IX. Gergely által megerősített "mercedárius" fogolykiváltó rendek.

A trinitáriusok rendjének alapítója Matha-i Szent János (1154-1213), párizsi egyetemi tanár volt, ahol 20 éven át tanított. Első szentmiséjén látomása volt: két megbilincselte ember, egy keresztény és egy már rabszolga jelent meg előtte. Ekkor értette meg, milyen hívatást szánt neki Isten: a keresztény foglyok kiváltása az iszlám rabságból.

A rend társalapítója Valois Szt. Félix (1130-1212) egészen más egyéniség volt. VII. Lajos francia király kíséretében részt vett a második keresztes hadjáratban. Visszatérve remeteségbe vonult. Barátságot kötött a híres egyetemi tanárral és ő is lelkesedéssel fogadta, majd magáévá tette a fogolykiváltás eszméjét.

A mercedáriusok rendjének alapítója Nolasco-i Szt. Péter (1182-1256) szintén lovag volt ifjúkorában. 1218 körül a híres dominikánus jogtudós, Penaforti Szt. Rajmond segítségével, valamint I. Jakab aragóniai király patronálásával hárman közösen szervezik meg a mercedáriusok fogolykiváltó rendjét, a trinitáriusokhoz hasonló célkitűzéssel. Volt azonban egy lényeges különbség közöttük: a mercedáriusok rendje kezdetben inkább laikus és lovagrendnek indult, csak a XIV. szd. során alakultak át papi renddé.

Hasonló céljaik, közös vonásaik mellett mindkét rabkiváltó rend sajátos lelkiességgel is rendelkezik. A trinitáriusok a Szentháromság és a kereszt tisztelete, a mercedáriusoknál pedig a Megváltó édesanyjának, a szent Szűznek a különleges tisztelete jellemző. A "votum redemptionis" (a "megváltás fogadalma") pedig saját maguk odaadását is jelentette szükség esetén egy fogoly kiváltására. Vagyis a rabkiváltó szerzetes saját életét volt köteles odaadni egy keresztény fogoly kiszabadítása fejében: ez vagy a biztos halált, vagy az örökös rabszolgaságot jelentette a szerzetes számára. A történelem során

7215 rabkiváltó szerzetes áldozta fel életét embertársai szabadságáért és közel 1.000.000 foglyot váltottak ki az iszlám rabságából a trinitáriusok !

A kifizetett váltságdíj összege kb. 5 és fél milliárd frank körül volt ! A mercedáriusok adatai "szerényebbek", ők "csak" közel 100.000 foglyot váltottak ki. csupán egyetlen kiváltott fogoly nevét említem meg, akit 25.000 lívre-ért szabadítottak ki a szerzetesek: Cervantes, a világirodalmi nevezetességű "búsképű lovag" szerzőjét.

A mercedáriusok Kolombuszt második útján elkísérték Amerikába, ahol rendjük rendkívül gyorsan elterjedt, s céljuk a hódítók kegyetlenkedéseinek a megakadályozása volt az őslakos indiánokkal szemben. később Amerikában a múlt században síkraszálltak a néger rabszolgák, főleg a gyerekek felszabadításáért. A XX. század ismét új feladatok elé állította őket: foglalkoznak az üldözöttekkel, a hitük miatt hátrányos megkülönböztetést szenvedőkkel, a bebörtönzött rabokkal ...

A trinitáriusok inkább Európában terjedtek el, így Magyarországon is, a török kiűzését követően. A kiscelli templom és kolostor Óbudán, vagy a makkosmáriai kegyhely Budakeszi határában az ő tulajdonukban volt. számos fogoly magyart váltottak ki a török rabságából, természetesen protestánsokat is, mígnem II. József, a "felhomályosult" uralkodó 1783-ban rendeletileg el nem törölte őket. Félelmetes volt az indoklás: azért károsak a rabkiváltó szerzetesek, mert kiviszik a pénzt az országból a keresztény rabok kiváltására...!

Két évszázaddal később a Kádár-diktatúra idején pedig azért csukták két évre börtönbe a magyarországi örmények lelkipásztorát, mert behozta a világ minden táján összekoldult pénzt az országba, a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletére építendő örmény templom céljára ... Tempora mutantur...

Az ősi "rabkiváltó karizmát" a XX. század során a trinitáriusok is a modern kor kihívásaihoz igazítják: kötelezik magukat a mi korunk "rabjai", a szegények és az üldözöttek szolgálatára. Ennek érdekében tanulmányozzák a "modern rabszolgaság" legkülönbözőbb válfajait, hogy így hatékonyabban tudjanak segíteni ma is a bajbajutott embertársaikon.

Mindkét rendnek van női ága, valamint világi, ú.n. "harmadikrendi" ágazatai, akik rendjük célkitűzéseit a világban, a családban és társadalomban élve igyekeznek megvalósítani, természetesen a harmadik évezred küszöbén szemünk láttára kialakult modern rabszolgapiac áldozatainak megmentésén fáradozva !

Az ősi rabkiváltó karizmának ez a modern, XX. századi értelmezése játszott szerepet a budapesti örmény templom titulusának kiválasztásában is. Egyrészt a II. világháború után valóban aktuális volt a fogságba esettek hazatéréséért a Fogolykiváltó Boldogasszonyhoz imádkozni, másrészt viszont kitörölhetetlenül beleivódott az örménység

történelmi tudatába 1915, a másfél millió örmény kiirtása, akiket nem lehetett már többé a biztos halálból kimenteni ... Ahány örmény család, a annyi tragédia, annyi kereszt .... Ugyanaz a sors volt a Moldovából Erdélybe menekült családoknak 300 évvel ezelőtt ! Ezeknek a jólismert erdélyi örmény családoknak a másik fele ma is a Kárpátoktól keletre él, s történelmi sorsuk feltárásra vár... A keresztút, a " Via Dolorosa" egyre újabb stációkkal gyarapszik az évszázadok során !

És akármilyen messzire megyünk vissza az örmény történelem tanulmányozása során, mindig ugyanazt tapasztaljuk: az evangéliumi örömhír nem más, mint Krisztus követése a keresztúton, egyre feljebb. A világ legelsőként kereszténnyé lett népének történelmi sorsa: misztérium ! De mi van a mával ?

A második évezred vége felé újabb problémákkal kellett szembenézniük magyaroknak és örményeknek egyaránt, amely az ezredforduló tájékán újra aktuálissá teszi a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletét. A "modern rabszolgaság" nem állt meg a Kárpát-medencénél, a média közvetítésével begyűrűzött életünkbe, mindennapjainkba. A fogyasztói társadalom értékrendvesztése utolért minket is, az anyagi érdekek kiszorítani látszanak a szellemi, lelki értékeket... "Makkos Mária" imádsága egyre aktuálisabb a mi életünkben is:

Ima a Fogolykiváltó Boldogasszonyhoz

Szentséges Szűz Mária, fogolykiváltó Miasszonyunk! Gyermeki bizalommal fordulunk Hozzád. Légy közbenjárónk Isten előtt! Testvéreink közül sokan szenvedélyeik rabságában sínylődnek. Az alkohol, a kábítószer, a nikotin mértéktelen élvezete, a zabolátlan testiség szenvedélye pusztít közöttünk, dönti romba a családi otthonokat, sorvasztja nemzetünket.

Történelmünk válságai során őseink Hozzád fordultak és Te meghallgattad őket, Áldott Miasszonyunk. Légy ma is végzetes bajunkban közbenjárónk! Isten adjon erőt a lelki harcban, hogy megszabaduljunk szenvedélyeink rabságából. Különösen irgalmadba ajánljuk azokat, akikért felelősek vagyunk: családjaink tagjait és a jövő zálogát: a magyar és az örmény fiatalokat. Fogolykiváltó Boldogasszony, Krisztusnak Szent Anyja és nekünk is Édesanyánk, légy közbenjárónk Szent Fiadnál! Ámen.

A magyarországi örmények Orlay utcai kis templomában Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletében Kelet és Nyugat tradíciói találtak egymásra, és válaszolnak hitelesen a modern kor kihívására. A magyarok és az örmények Nagyasszonyának tisztelete megtanít bennünket arra, hogy szabadságunkkal élni is meg kell tanulnunk. A szabadság még csak a lehetőség. Tartalommal nekünk kell megtöltenünk. És ez nem megy áldozatok nélkül, nem megy Krisztus keresztje nélkül. Nem megy Isten nélkül, nem megy a Szentháromságba gyökerezett felebaráti szeretet önzetlensége nélkül, hiszen a kereszt

tövében lettünk Jézus szavai alapján Szűz Mária gyermekei: "-Íme a te Anyád" és "-Íme a te Fiad" (v.ö. Jn. 19,26-27).

Érdekes, hogy milyen nehezen tudjuk tudomásul venni, hogy a keresztet - kicsiket és nagyokat egyaránt - nem lehet kispórolni az életünkből. A "összkomfortos kereszt nélküli kereszténység" nem kereszténység. Emberi létünk koordinátáit a kereszt két szára jelzi: felfelé az istenszeretetet, horizontálisan pedig az emberszeretetet. És az origó: Krisztus keresztje.

Más megfogalmazásban ugyanezt, a szeretet kettős főparancsát halljuk vissza:

" Szeretet az Isten:
aki szeretetben él, Istenben él,
és Isten őbenne".

(I. Ján. 4, 16)

Erre a szeretetre tanítanak minket Fogolykiváltó Boldogasszony fehér ruhás szerzetesei .

fr. Lénárd
világi ferences
történész, teológus

<><><><><>

Örmény nyelv - örmény írásbeliség

A Fővárosi Örmény Klubban 1997 szeptember 18.-án elhangzott előadás.

Néhány gondolatot szeretnék megosztani erről az igen fontos kérdéstről. Teszem ezt annak alkalmából, hogy láttam a legutóbbi időben az Ararát című laphoz mellékelve jelentkezési lapokat örmény nyelvoktatásra, valamint az MTV Rondó című /a hónap utolsó szombatján jelentkező/ nemzetiségi műsora is foglalkozott e kérdéssel. Mivel nem vagyok armenológus s az örmény nyelv beavatott ismerője, némi tapasztalatom mellett a könyvek adta ismertetésre kell támaszkodnom, amit kiegészítek gondolataimmal, véleményemmel.

8 éve jelent meg egy szép kiállítású könyv: *Miatyánk* 121 európai nyelven /Bp. 1990./ A 195. oldalon közli az imát, háromféle módon is:

1. örmény nagybetűkkel /melyeket az V-VIII. században a kisbetűk helyett is használtak/,
2. ugyancsak örmény betűkkel az 1666-ban Amszterdamban kiadott Bibliából,
3. latin betűs átírásban. Ez hadd szerepeljen itt is, mintegy mottóként:

Hair mer vor herkins yes,
sourb yeghitsu anun ko,
yekestse arkhayutyun ko,
yeghitsu kamkh no,